

Lietuvių ir latvių literatūros vertimai į italų kalbą 2019–2023 metais

Adriano Cerri

Pizos Universitetas
Filologijos, literatūros ir kalbotyros departamentas
Department of Philology, Literature and Linguistics
University of Pisa
adriano.cerri@unipi.it
<https://orcid.org/0000-0002-8862-3733>

Santrauka: Straipsnyje pristatoma paskutinio penkmečio (2019–2023 m.) vertimų iš lietuvių ir latvių kalbų į italų kalbą apžvalga. Šio darbo tikslas – atnaujinti ankstesnius duomenis apie Baltijos šalių literatūrą Italijoje ir aptarti dabartinę jų sklaidos situaciją. Be to, siekiama nustatyti svarbiausius lietuvių ir latvių literatūros recepcijos skirtumus Italijoje, įvertinti pastarojo meto pokyčius ir naujas tendencijas. Per nagrinėjamą laikotarpį pasirodę lietuvių ir latvių kūrinių vertimai į italų kalbą pirmiausia apžvelgiami pagal žanrus: proza, vaikų ir jaunimo literatūra, poezija, eseistika ir mokslinė literatūra. Taip pat pateikiama informacija apie autoriui žinomus būsimuosius vertimus. Toliau kiekybiniai duomenys yra pristatomi ir palyginami su duomenimis iš ankstesnių laikotarpių. Atskleista, kad pastaruoju metu pasitebimai augo vaikų ir jaunimo literatūros vertimai, tačiau 2019–2023 m. buvo išleisti ir keli reikšmingi romanai bei apsakymų rinkiniai iš abiejų kalbų, o iš lietuvių kalbos – poezijos rinkiniai bei svarbios mokslinės studijos. Statistiniai duomenys rodo, kad pastarasis penkmetis buvo toks pat produktyvus kaip ankstesnysis. Turint omenyje, kad vertėjų iš abiejų kalbų labai mažai, tai laikytina teigiamu pasiekimu. Kita teigiama tendencija yra ta, kad į Baltijos šalių literatūras atkreipė dėmesį ir didesnės leidyklos, galinčios užtikrinti geresnį kūrinių matomumą ir sklaidą.

Pagrindiniai žodžiai: lietuvių literatūra, latvių literatūra, vertimai į italų kalbą, verstinė literatūra

Literary Translations from Latvian and Lithuanian into Italian in 2019–2023

Abstract: The article presents an overview of translations from Lithuanian and Latvian into Italian during the last five years (2019–2023). It aims to update previous data on Baltic literatures in Italy and to examine their current status. Additionally, it seeks to identify the main differences between the reception of Lithuanian and Latvian literature in Italy and to assess recent developments and emerging trends in this field. Translations of Lithuanian and Latvian works into Italian published during the analysed period are first reviewed by genre: prose, children's literature, poetry, essays, and scientific literature. Information about upcoming translations known to the author is also provided. Statistical data are presented and compared with data from earlier periods. The analysis reveals a significant recent

increase in translations of children's and young people's literature. However, the period 2019–2023 has also seen the publication of notable novels and short story collections from both languages, as well as poetry anthologies and important scholarly works originally written in Lithuanian. The statistics indicate that the past five years have been as productive as the preceding five-year period. Given the very small number of translators working with these languages, this is a positive achievement. Another encouraging trend is that Baltic literatures are beginning to attract the attention of larger publishing houses, which can provide better visibility for these works.

Key-words: Lithuanian literature, Latvian literature, literary translations into Italian

1. Įvadas

Kultūriniai ryšiai tarp Italijos ir Baltijos šalių užsimezgė jau XIII amžiuje ir tęsiasi iki šių dienų. Per šimtmečius rodytą Italijos susidomėjimą Baltijos šalimis įvairiais atžvilgiais aptarė Valerio Perna (2001, 2010), Piero Bugiani (2007), Pietro U. Dini (2007a, 2018), Dainora Pociūtė (2008), Roberto Reali (2010), Irena Vaišvilaitė (2013), Dainius Būrė (2017), Andrea Griffante (2018). Reikšmingiausiu leidiniu šia tema laikytinas Daivos Mitrulevičiūtės parengtas straipsnių rinkinys *Lietuvia – Italija. Šimtmečių ryšiai* (Mitrulevičiūtė 2016). Dar minėtinos bent kelios naujausios mokslinės publikacijos: Rosario Napolitano ir Diego Ardoino parengtas mokslinių straipsnių rinkinys *La cultura italiana nel Baltico orientale: storie, relazioni e approcci* (Napolitano ir Ardoino 2020), Rosario Napolitano kartu su Alessandro Vitale atliktas tyrimas apie diplomatinis ryšius tarp Lietuvos ir Italijos tarpukario metais (Napolitano ir Vitale 2022), Napolitano straipsnis, kuriame pasakojama apie Italijos kultūrinės propagandos įtaką Latvijai 1921–1940 metais (Napolitano 2022), Dainoros Pociūtės monografija apie XVI a. italų mediką Niccolò Buccella (Pociūtė 2022) bei kiti jos darbai apie religinius disidentus ir eretikus Abiejų Tautų Respublikoje (Pociūtė 2018, 2021). Italijos domėjimąsi Baltijos šalimis taip pat liudija 2018 m. Pietro U. Dini knygos *Lanello baltico* atnaujintas ir papildytas leidimas (Dini 2018) ir kelios plačiai visuomenei skirtos publikacijos, t. y. 2022 m. išėjęs, nemažai dėmesio sulaukęs žurnalisto Francesco M. Cataluccio reportažas (tiksliau – kelionės į Lietuvą dienoraštis) *Non c'è nessuna Itaca. Viaggio in Lituania* (Cataluccio 2022) ir 2023 m. vasarį pasirodžiusi populiariausio pobūdžio publikacija *The Passenger Paesi baltici*, skirta pristatyti Lietuvos, Latvijos ir Estijos šiuolaikinę kultūrą ir bendruomenę.¹

Skirtingai nei minėtuose darbuose, šiame straipsnyje į kultūrinius ryšius žiūrима per specifinę literatūros vertimų prizmę. Laikomasi nuomonės, kad literatūros vertimai yra vienas iš pagrindinių rodiklių, rodančių vienos šalies (kultūrinio pasaulio) domėjimąsi kita šalimi (kultūrinio pasauliu). Apžvalgos, kuriose pateikiami duomenys apie vertimų skaičių, dažniau verčiamus kūrinius, autorius, žanrus, kalbas, vertimo abipu-

¹ *The Passenger Paesi baltici*. Milano: Iperborea, 2023.

siškumą ir pan. leidžia pagrįstai suvokti dviejų (ar daugiau) kultūrinių erdvių „sąveikos žemėlapi“². Nuo XX a. pabaigos pasirodė kelios vertimų iš lietuvių į italų kalbą bei iš italų į lietuvių kalbą apžvalgos, kuriomis bandyta atskleisti lietuvių literatūros statusą Italijoje (Dini 1999, 2007b; Dini ir Klioštoraitytė 2009; Cerri 2013, 2018; Gudelytė 2020) ir atvirščiai (Klioštoraitytė 2017). Panašių apžvalgių, skirtų latvių verstinei literatūrai Italijoje, yra mažiau: minėtinas knygos *L'anello baltico* skyrius „Bibliografia essenziale ragionata“ (Dini 2018: 341–373) ir neseniai Latvijoje pasirodžiusi dvikalbė publikacija *Latviešu literatūras tulkojumi itāļu valodā* (Šmite 2023).²

Kiekvienas iš tokių apžvalgų išplaukiantis „žemėlapis“ suteikia tam tikro laikotarpio *status quo*, arba statišką vaizdą. Tačiau palyginus skirtingų laikotarpių duomenis formuojasi diachroninis, dinamiškas vaizdas, išryškėja tendencijos, mados, pokyčiai ir pan. Šiame darbe taikomas dvigubas požiūris. Pirmojoje dalyje (§2) apžvelgiami per pastaruosius penkerius metus (2019–2023 m.) pasirodę literatūros vertimai iš lietuvių bei latvių kalbų į italų kalbą. Šis laikotarpis pasirinktas todėl, kad paskutinėje lietuvių literatūros vertimų į italų kalbą analitinėje apžvalgoje (Cerri 2018) aptartas 2008–2018 m. laikotarpis. Antrojoje dalyje (§3) šie duomenys palyginami su turimais duomenimis, paimtais iš anksčiau minėtų darbų, skirtų ankstesniems laikotarpiais. Pateikti duomenys padeda kiekybiškai įvertinti Baltijos šalių grožinės literatūros ir esistikos dabartinę padėtį Italijoje, pastarojo meto pokyčius ir naujas bendras tendencijas.

2. Apžvalga (2019–2023)

2.1. Lietuvių literatūra

Italija tradiciškai palaiko glaudesnius ryšius su Lietuva nei su Latvija, tai ypač matyti akademiniam gyvenime. Tai rodo ir šiuolaikinės literatūros vertimai į italų kalbą. Lietuvių literatūros vertimų yra daugiau nei latvių, jie yra įvairesnių žanrų, šioje srityje dirba daugiau vertėjų. Kadangi jos bendras vaizdas yra kompleksiškesnis, apžvalga pradedama nuo lietuvių literatūros.

2.1.1. Proza

2019 m. leidykla „Joker“ išleido Sauliaus Šaltenio istorinį romaną *Žydų karalaitės dienoraštis*.³ Tų pačių metų gegužės 5 d. laikraštyje *Il Corriere della Sera* italų skaitytojais

² Be minėtų darbų, išsamiausias šaltinis apie Baltijos šalių literatūrą Italijoje yra Riccardo Marmugui sukurtas ir nuolat atnaujinamas tinklalapis *Letterature nordiche*; čia yra specialūs skyriai latvių (<<http://www.letteraturenordiche.it/lettonia.htm>>) ir lietuvių (<<http://www.letteraturenordiche.it/lituania.htm>>) literatūrai.

³ Saulius Šaltenis, *Diario di una principessa ebrea*, į italų k. vertė Pietro U. Dini. Novi Ligure (AL): Joker, 2019.

galėjo skaityti Eugenijaus Ališankos samprotavimus apie žodį „vėjas“.⁴ Tai buvo dalis tarptautinio projekto, kuriame dalyvavo rašytojai iš įvairių Europos Sąjungos valstybių. Kiekvienas rašytojas išrinko ir aptarė vieną žodį, tinkantį savo šaliai. 2020 m. poezijos žurnale „Soglie“ pasirodė vieno iš žymiausių dabartinių lietuvių rašytojų Tomo Venclovo teksto „Josifo Brodskio *Lietuviškasis divertismentas*“ vertimas.⁵ 2021 m. į leidyklos „Iperborea“ katalogą pirmą kartą pateko lietuviška knyga – Dainos Opolskaitės apsakymų rinkinys *Dienų piramidės*.⁶ Pabrėžtina, kad visos keturios lietuviškos knygos, pelniusios ES literatūros premiją, yra išverstos į italų kalbą.⁷

Per aptariamą laikotarpį italų leidyba vieną sykį skyrė dėmesio lietuvių liaudies kūriniams. Tai Guido Michelini parengtas lietuvių liaudies pasakų rinkinio *La terra, Dio e il diavolo* naujasis leidimas (2021 m.).⁸

2.1.2. Vaikų ir jaunimo literatūra

Atskirai reiktų aptarti vaikų ir jaunimo literatūros vertimus. Visų pirma reikia paminėti didelės tarptautinės sėkmės sulaukusį Jurgos Vilės ir Linos Itagaki grafinį romaną *Sibiro haiku*. Juo susidomėjo leidykla „Topipittori“, itališką vertimą išleidusi 2019 m.⁹ Dar vieną iliustruotą knygą istorine tema, Mariaus Marcinkevičiaus ir Ingos Dagilės *Akmėnėlį*, vertė Elena Montemaggi (tačiau šis vertimas, ko gero, nebuvo atliktas tiesiogiai iš lietuvių kalbos).¹⁰ Ši knyga yra turbūt pirmas atvejis, kai lietuvių vaikų literatūroje gvildinama holokausto tema (plg. Gudelytė 2023a: 18). O Monikos Vaicenavičienės iliustruotos knygos *Kas yra upė?* itališkas leidimas¹¹ 2020 m. buvo apdovanotas „Andersen“ premija – svarbiausiu Italijos apdovanojimu už vaikų literatūrą. Tačiau ši knyga buvo išversta ne iš lietuvių, o iš anglų kalbos. Taip pat jauniems skaitytojams 2020 m. ir

⁴ Eugenijus Ališanka. *Vento*, į italų k. vertė Pietro U. Dini. *Il Corriere della Sera* 5 maggio 2019, La lettura, n. 388, 68–69.

⁵ Tomas Venclova. *Il 'Divertissement lituano' di Josif Brodskij*, į italų k. vertė Pietro U. Dini. *Soglie. Rivista quadrimestrale di poesia e critica letteraria*, anno XXII, n. 1-2, aprile-agosto 2020, 122–133.

⁶ Daina Opolskaitė. *Le piramidi di giorni*, į italų k. vertė Adriano Cerri. Milano: Iperborea, 2021.

⁷ Anksčiau nei jau minėtos Opolskaitės knygos ES literatūros premiją laimėjo Lauros Sintijos Černiauskaitės romanas *Kvėpavimas į marmurą* (itališkas vertimas: *Il respiro sul marmo*, į italų k. vertė Guido Michelini ir Birutė Žindžiūtė-Michelini. Roma: Atmosphere libri, 2011), Giedros Radvilavičiūtės esė rinkinys *Šiąnakt aš miegosiu prie sienos* (itališkas vertimas: *Stanotte dormirò dalla parte del muro*, į italų k. vertė Adriano Cerri ir Irina Dvizova. Novi Ligure (AL): Joker, 2018) ir Undinės Radzevičiūtės romanas *Žuvis ir drakonai* (itališkas vertimas: *Pesci e draghi*, į italų k. vertė Adriano Cerri. Milano: Mimesis, 2018).

⁸ *La terra, Dio e il diavolo. Fiabe, miti e leggende lituane*, į italų k. vertė ir parengė Guido Michelini. Nardò (LE): Besa Muci, 2021 [1 leid. 2007].

⁹ Jurga Vilė, Lina Itagaki. *Haiku siberiani*, į italų k. vertė Adriano Cerri. Milano: Topipittori, 2019.

¹⁰ Marius Marcinkevičius. Inga Dagilė, *Sassolino*, į italų k. vertė Elena Montemaggi. Cesena: Caissa Italia, 2021.

¹¹ Monika Vaicenavičienė. *Che cos'è un fiume?* vertėjas į italų k. nenurodytas. Milano: Topipittori, 2019.

2021 m. buvo išleistos Mariaus Marcinkevičiaus ir Linos Dūdaitės *Sivužas*¹² ir dvi Mili Joni knygutės, *Dangaus Ežys*¹³ bei *Ežys ir jūra*.¹⁴ Tai, kad *Dangaus ir Ežys* vertėja(s) nėra nurodyta(s) leidžia abejoti, ar ji buvo išversta iš originalo kalbos.

2021–2022 m. trys Baltijos šalių organizacijos – skaitymo skatinimo programa „Vaikų žemė“, Latvijos vaikų ir jaunimo literatūros taryba (IBBY Latvija) ir Estijos vaikų literatūros centras – kartu įgyvendino ambicingą tarptautinį projektą pavadinimu *Tiny books from Baltic Authors. Tiny books (Knygiukai)* yra labai paprasto ir veiksmingo formato: trumpas, linksmas istorijas sudaro ne daugiau kaip 100 žodžių. Tekstai yra sutalpinti A4 formato lape, kad juos būtų galima lengvai atsispausdinti, sulankstyti ir skaityti namuose. Tokiu būdu jaunieji skaitytojai kviečiami patys konstruoti savo knygiuką (iškirpti, sudėlioti, suklijuoti) prieš pradėdami jį skaityti. Projekte dalyvavo autoriai iš trijų Baltijos šalių, tarp jų šeši lietuviai. Kiekvienas rašytojas bendradarbiavo su iliustratoriumi iš kitos šalies. Taip atsirado originalios kūrybinės poros: Evelina Daciūtė ir Anna Ring, Marius Marcinkevičius ir Anna Vaivare, Giedrė Rakauskienė ir Kertu Sillaste, Justinas Žilinskas ir Reinis Pētersons, Kotryna Zylė ir Mārtiņš Zutis, Paulius Norvila ir Olga Skomorokhova. Per projektą knygiukai buvo išversti į 10 skirtingų kalbų, įskaitant italų kalbą. Visus knygiukus galima nemokamai atsisiųsti iš interneto svetainės „Vaikų žemė“.¹⁵

Šiame kontekste minėtina, kad 2023 m. svarbiausias Italijos vaikų literatūros žurnalas „Andersen“ sausio–vasario mėnesių numerį skyrė Lietuvai.¹⁶ Jame galima skaityti pokalbį su Kęstučiu Kasparavičiumi, įvairius straipsnius apie geriausias lietuvių knygas vaikams. Domėjimąsi lietuvių literatūra jaunimui rodo ir dvi neseniai pasirodę itališki vertimai, t. y. Kotrynos Zylės paaugliams skirtų „nelabai baisių istorijų“ rinkinys *Siela sumuštinų dėžutėje*¹⁷ ir Kęstučio Kasparavičiaus klasika tapusi *Dryžuota istorija*.¹⁸

2.1.3. Poezija

Per aptariamą 2019–2023 m. laikotarpį buvo išversti dviejų poetų rinkiniai, viena šiuolaikinės poezijos kolektyvinė antologija ir keli pavieniai eilėraščiai. Pietro Dini'o

¹² Marijus Marcinkevičius, Lina Dūdaitė. *Il pesce di Natale*, į italų k. vertė Laura Molinari ir Vera Minazzi. Milano: Jaca book, 2020.

¹³ Mili Joni. *Il riccio del cielo*, vertėjas į italų k. nenurodytas. Vilnius: 3 Norai, 2020.

¹⁴ Mili Joni. *Il riccio e il mare*, į italų k. vertė Pietro U. Dini. Vilnius: 3 Norai, 2021.

¹⁵ Vaikų žemė, *Tiny books*: https://vaikuzeme.lt/wp-content/uploads/2022/01/IT_tinybooks_internet.pdf. Svetainėje galima rasti daugiau informacijos apie projektą; žr. taip pat Gudelytė (2023a: 19).

¹⁶ *Andersen. Mensile di letteratura e illustrazione per il mondo dell'infanzia*, anno XLII, n. 399, gennaio-febbraio 2023. Apie šį Lietuvai specialiai skirtą numerį yra parašiusi Gudelytė (2023b).

¹⁷ Kotryna Zylė. *Storie quasi di paura*, į italų k. vertė Adriano Cerri. Roma: Emons, 2023.

¹⁸ Kęstutis Kasparavičius. *Storia a strisce*, į italų k. vertė Adriano Cerri. Milano: Iperborea, 2023.

dėka pasirodė Sigito Parulskio¹⁹ ir Tomo Venclovos²⁰ rinkiniai. Platesnė publikacija pavadinimu *Entra nei miei versi* yra antologija, skirta devyniolikai reikšmingiausių šiuolaikinių lietuvių poetų, gimusių praeito amžiaus septintajame ir aštuntajame dešimtmečiuose.²¹ Šiuo leidiniu vertėjas ir sudarytojas užbaigė 15 metų kurta ambicingą projektą: suteikti italų skaitytojams pilną dvidešimtojo amžiaus antrosios pusės lietuvių „poezijos žemėlapi“. Projektą sudaro trys anksčiau išleisti tomai.²² Dar minėtini 2021 m. tarptautinės poezijos žurnale „Soglie“ išspausdinti septyni Tomo Venclovos eilėraščiai.²³ Šie keli eilėraščiai buvo tarsi jau minėto didesnio eilėraščių rinkinio peržiūra. Atskirai minėtinas ypatingas atvejis, t. y. Italijoje gyvenančios lietuvės Kristinos Janušaitės-Valleri poezijos rinktinė „Phylum“.²⁴ Knyga parašyta dviem kalbomis, t. y. autorės gimtąja lietuvių ir Italijoje išmokta italų. Leidinys ne tik ypatingas tuo, kad jo autorė ir vertėja sutampa, bet ir tuo, kad dažnu atveju negalima suteikti pirmenybės lietuviškajam arba itališkajam rašymui. Todėl rinktinę galima laikyti atipišku lietuvių verstinės literatūros atveju.

2.1.4. Eseistika ir mokslinė literatūra

Lietuvių negrožinės literatūros vertimų Italijoje tradiciškai nedaug. Tačiau per aptariamą laikotarpį pasirodė trys labai vertingi veikalai. 2020 m. leidykla „Vocifuoriscena“ susidomėjo tarpukario Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro Juozo Urbšio reportažu *Lietuva lemtingaisiais 1939–1940 metais* ir išleido jį pavadinimu *La terra strappata* savo serijoje „Bifröst Baltica“.²⁵ Ta pati leidykla išleido Gintaro Beresnevičiaus studiją *Dausos*.²⁶ Ši knyga yra svarbiausias veikalas apie lietuvių mitologiją itališkai. O

¹⁹ Sigitas Parulskis. *Trenodie senza coro*, į italų k. vertė ir parengė Pietro U. Dini. Novi Ligure (AL): Joker, 2021.

²⁰ Tomas Venclova. *Dentro la voce e dintorni*, į italų k. vertė ir parengė Pietro U. Dini. Novi Ligure (AL): Joker, 2023.

²¹ *Entra nei miei versi. Diciannove poeti lituani contemporanei*, į italų k. vertė ir parengė Pietro U. Dini. Novi Ligure (AL): Joker, 2020.

²² *Mappa della poesia lituana del secondo Novecento. Le generazioni di mezzo*, t. I-II, į italų k. vertė ir parengė Pietro U. Dini. Bologna: In forma di parole, anno 26, n. 1-2, 2006. AA.VV. *Mappa della poesia lituana del terzo Novecento. Poeti degli anni sessanta*, į italų k. vertė ir parengė Pietro U. Dini. Bologna: In forma di parole, anno 30, n. 1, 2010.

²³ Tomas Venclova. *Sette poesie*, į italų k. vertė Pietro U. Dini. *Soglie. Rivista quadrimestrale di poesia e critica letteraria*, anno XXII-XXIII, dicembre 2020-aprile 2021, 69–91.

²⁴ Kristina Janušaitė-Valleri, *Phylum*, Pordenone: Samuele editore, 2023.

²⁵ Juozas Urbšys. *La terra strappata. Lituania 1939-1940: gli anni fatali*, į italų k. vertė ir parengė Pietro U. Dini. Novi Ligure (AL): Joker, 2020 [1 leid. Viareggio (LU): Mario Baroni, 1990].

²⁶ Gintaras Beresnevičius. *Dausos. Concezione del mondo postmortale nell'antica mitologia lituana*, į italų k. vertė Goda Bulybenko, parengė Goda Bulybenko ir Dario Giansanti. Viterbo: Vocifuoriscena, 2022.

2021 m. pasirodė Dainoros Pociūtės monografijos *Nematomos tikrovės šviesa: Reformacijos Lietuvoje asmenybės ir idėjos* (2017) itališkas vertimas.²⁷

2.1.5. Žvilgsnis į ateitį

Prieš pereinant prie latvių literatūros vertimų, įdomu trumpai žvilgtelėti į tai, kas laukia ateityje. Umberto Eco įkurta leidykla „La Nave di Teseo“ 2024 m. pavasarį išleis Alvydo Šlepiko istorinį romaną *Mano vardas – Marytė*, o iki vasaros leidykla „Mimesis“ numato publikuoti Redos Puodžiukės *Neeilinė diena Baloniškyje* (ilustravo Tania Rex). 2024 m. rudenį gerai žinoma leidykla Bompiani planuoja išleisti Evelinos Daciūtės ir Julijos Skudutytės jaudinančią iliustruotą knygą *Duobė*.

Straipsnio autoriaus žiniomis, italų leidyklos išreiškė susidomėjimą įvairiomis lietuviškomis knygomis: didelio populiarumo sulaukysiu Kristinos Sabaliauskaitės romanu *Petro imperatorė*, Neringos Vaitkutės ir Kęstučio Kasparavičiaus iliustruotomis knygomis vaikams.

2.2. Latvių literatūra

Galima teigti, kad latvių literatūra Italijoje yra menkai pažįstama, yra tik keletas jos vertimų. Kita vertus, teigiamai galima vertinti tai, kad pastaraisiais metais du vertėjai gerokai sustiprino veiklą šioje srityje.

2.2.1. Proza

Vertėja iš vokiečių ir latvių kalbų Margherita Carbonaro į italų kalbą išvertė du vertingus šiuolaikinių latvių rašytojų romanus, Noros Ikstenos *Mātes piens*²⁸ ir Regynos Ezeros *Aka*.²⁹ Carbonaro ilgai vertė vokiečių literatūrą, o prieš kelerius metus „atrado“ latvių kalbą ir literatūrą. 2017 m. ji debiutavo su Zigmundo Skujinio romano *Miesas krāsas domino* vertimu į italų kalbą.³⁰ Naujausias latvių romanas, prieinamas italams, yra Europos Sąjungos literatūros premijos laureato Osvaldo Zebrio knyga *Gaiļu kalna ēnā*,³¹ jį vertė Paolo Pantaleo.

Pantaleo – aktyviausias italų vertėjas iš latvių kalbos. Jo dėka 2020 m. buvo išleista kita Osvaldo Zebrio knyga, trumpų apsakymų rinkinys *Brīvība tīklos*.³² Verta

²⁷ Dainora Pociūtė. *La Riforma in Lituania*, į italų k. vertė Emiliano Ranocchi. Torino: Claudiana, 2021.

²⁸ Nora Ikstena. *Il latte della madre*, į italų k. vertė Margherita Carbonaro. Roma: Voland, 2018.

²⁹ Regīna Ezera. *Il pozzo*, į italų k. vertė Margherita Carbonaro. Milano: Iperborea, 2019.

³⁰ Zigmunds Skujinš. *Come tessere di un domino*, į italų k. vertė Margherita Carbonaro. Milano: Iperborea, 2017.

³¹ Osvalds Zebris. *All'ombra della collina dei galli*, į italų k. vertė Antonio Pantaleo. Milano: Mimesis, 2019.

³² Osvalds Zebris. *Libertà nelle reti*, į italų k. vertė Antonio Pantaleo. Milano: Mimesis, 2020.

bent trumpai paminėti ir Pantaleo ankstesnius vertimus, nors jie neįtraukiami į čia aptariamą laikotarpį. Į jo verstų autorių sąrašą įeina Nora Ikstena (*Storie di vita*, „Damocle edizioni“, 2016), Jānis Ziemeļnieks (*Il soprabito di seta*, „Damocle edizioni“, 2014), Imants Ziedonis (*Favole colorate*, „Damocle edizioni“, 2013) ir kiti. Dar būtina paminėti Pantaleo vertimo veiklą internete – vertėjas yra sukūręs tinklalapį *Biblioteca Baltica*,³³ kuriame publikavo daugiau kaip 15 latvių autorių vertimų.

Šioje apžvalgoje negalima nepaminėti Rūdolfo Blaumanio apsakymų rinkinio *Gelo in primavera*, kuris pirmą kartą buvo išleistas Romoje 1945 m. Apsakymų rinkinį vertė Neapolio ir Romos universitetuose ilgą laiką dirbusi latvių kalbos lektorė Marta Rasupe (1900–1982).³⁴ Laikui bėgant, knyga tapo retenybe, todėl 2021 m. leidykla „Vocifuoriscena“ nusprendė ją perleisti.³⁵ Naujasis leidimas papildytas rengėjo Pietro Dinio pateikta bibliografinė informacija apie autorių ir vertėją.

Naujausia latvių knyga italų kalba yra 2022 m. pasirodę Reginos Ezeros apsakymai *Cilvēkam vajag suni*.³⁶

2.2.2. Vaikų ir jaunimo literatūra

Kaip jau pastebėta, italų leidėjai pradeda domėtis baltų autorių iliustruotomis knygomis ir kitais jauniesiems skaitytojams skirtais kūriniais. Tai liudija ir trys neseniai išverstos latvių knygos – Anetės Melecės *Kiosks*,³⁷ Jurio Zvirgzdinio *Mufa*³⁸ ir Elynos Braslinios *Runājošie suni*.³⁹ Tai yra pirmosios latviškos knygos vaikams, verstos į italų kalbą. Be jų dar minėtini anksčiau aptarti knygūčiai. Projekte *Tiny books from Baltic Authors* iš Latvijos dalyvavo šeši rašytojai: Agnese Vanaga (ilustravo Gerda Märtens), Osvalds Zebris (ilustravo Eglė Gelažiūtė-Petrauskienė), Inese Paklone (ilustravo Eīdvilē), Jānis Joņevs (ilustravo Jaan Rõõmus), Rasa Bugavičute-Pēce (ilustravo K2RTE) ir Lauris Gundars (ilustravo Lina Itagaki).

2.2.3. Poezija

Latvių poezijos vertimų į italų kalbą nėra daug. Per pastaruosius penkerius metus nebuvo išversta nė viena knyga. Paolo Pantaleo yra išvertęs ir publikavęs įvairių latvių

³³ P. Pantaleo. *Biblioteca baltica*: <<https://bibliotecabaltica.wordpress.com/>>.

³⁴ Apie Martą Rasupę bei jos veiklą Italijoje žr. Šmite (2003, 2023) ir Dini (2021).

³⁵ Rūdolfs Blaumanis. *Gelo in primavera*, į italų k. vertė Marta Rasupė, parengė Pietro U. Dini. Viterbo: Vocifuoriscena, 2021.

³⁶ Regina Ezera. *Luomo ha bisogno del cane*, į italų k. vertė Margherita Carbonaro. Como: FinisTerra, 2022.

³⁷ Anete Melece. *Il chiosco*, į italų k. vertė Alba Zara. Milano: Jaca Book, 2019.

³⁸ Juris Zvirgzdiņš. *Rinoceronte alla riscossa*, į italų k. vertė Margherita Carbonaro. Roma: Sinnos, 2020.

³⁹ Elīna Brasliņa. *Jakob, Mimmi e i cani parlanti*, į italų k. vertė Margherita Carbonaro. Roma: Sinnos, 2022.

poetų eilėraščių savo tinklalapyje *Biblioteca Baltica*, tačiau paskutiniai išversti tekstai (devyni Ingos Pizanės [Inga Pizāne] eilėraščiai) buvo publikuoti 2018 m. Savo ruožtu interneto žurnale „Perigeion“ prieš trejus metus Margherita Carbonaro pristatė, išvertė ir publikavo 21 latvių liaudies dainą.⁴⁰ Kelių latvių dainų vertimai buvo įtraukti į vertėjos populiarinamąjį straipsnį, paskelbtą jau minėtoje kolektyvinėje publikacijoje *The Passenger Paesi baltici* (Carbonaro 2023).

Anksčiau, 2010–2016 m. pasirodė keturios latvių poezijos knygos – vienas Ingmaros Balodės⁴¹, vienas Jurio Kronbergio⁴² ir du Knuto Skujenieko⁴³ rinkiniai.

2.2.4. *Žvilgsnis į ateitį*

Abu minėti vertėjai iš latvių kalbos ketina toliau dirbti šioje srityje. Šiuo metu Pantaleo ruošia dar vieno Rūdolfo Blaumanio apsakymų rinkinio vertimą, kuris vertėjo sumanymu papildys jau išėjusį pirmą tomą (žr. § 2.2.1), tačiau daugiau nežinoma apie būsimosios knygos turinį bei leidimo datą.

Carbonaro turi ir daugiau vertimo planų. 2024 m. pradžioje pasirodys Ingos Gailės [Inga Gaile] istorinis romanas *Stikli* itališkuoju pavadinimu *Schegge di vetro* (leidykla „Mar dei Sargassi“), o vėliau numatoma išleisti dvi jaunimo literatūros knygas – Lilijos Berzinskos apsakymus *Skelets skapī* ir Luizės Pastorės [Luīze Pastore] romaną *Laimės bērni*. Pastaroji knyga buvo apdovanota specialiaja „New Horizons“ premija Bolonijos knygų mugėje. Vertėja dar norėtų parengti Aleksandro Čako [Aleksandrs Čaks] eilėraščių antologiją ir versti kitus jos labai mylimos autorės Regīnos Ezeros kūrinis. Be to, ji ketina toliau rinkti ir versti latvių liaudies dainas.

3. Statistiniai duomenys

1 lentelėje pateikiami statistiniai duomenys apie išverstas knygas per aptartą 2019–2023 m.⁴⁴ laikotarpį.

⁴⁰ *Perigeion*: <https://perigeion.wordpress.com/2020/11/25/dainas-poesie-popolari-lettoni/>.

⁴¹ Ingmāra Balode. *Solo il mare può far rumore*, į italų k. vertė ir parengė Paolo Pantaleo. Venezia: Damocle edizioni, 2016.

⁴² Juris Kronbergs. *Documenti di viaggio*, į italų k. vertė ir parengė Piera Mattei. Roma: Gattomerlino/Superstripes, 2016.

⁴³ Knuts Skujenieks. *Tornato da un altro mondo*, į italų k. vertė ir parengė Pietro U. Dini. Novi Ligure (AL): Joker, 2010. Knuts Skujenieks. *Un seme nella neve*, į italų k. vertė ir parengė Paolo Pantaleo. Venezia: Damocle edizioni, 2015.

⁴⁴ Tam, kad kiekybiniai duomenys būtų patikimi ir palyginami, vertimo vienetais yra laikomos tik knygos, todėl į skaičiavimą neįtraukti pavieniai vertimai internete ar žurnaluose.

1 lentelė. Pagal žanrus suskirstytų vertimų iš lietuvių ir latvių kalbų į italų kalbą skaičius.

2019–2023 m.						
	Romanai	Apsakymai, pasakos, novelės	Vaikų, jaunimo literatūra	Eseistika ir mokslinė literatūra	Poezija	Iš viso
Iš lietuvių kalbos	1	2	8	2	3	16
Iš latvių kalbos	2	3	3	0	0	8

Galima pastebėti, kad iš lietuvių kalbos buvo verčiama dvigubai daugiau negu iš latvių kalbos. Tokį skirtumą galima paaiškinti vertėjų skaičiumi. Mat vertėjai iš latvių kalbos yra tik du, o iš lietuvių – keturi ar penki.⁴⁵ Tačiau iš jų tik du verčia nuolat, kiti – tik epizodiškai. Bendrai kalbant, vertėjų stoka iš abiejų baltų kalbų į italų kalbą tebėra didelė problema. Žiūrint į lietuvių-italų kalbų sritį konstatuotina, kad problema dar labiau paštrėjo po baltisto ir vertėjo Guido Michelini (1951–2020) netekties. O tokios vertėjos kaip Birutė Žindžiūtė-Michelini, Ieva Musteikytė, Toma Gudelytė, Irina Dvizova, Jurga Po Alessi, anksčiau publikavusios po kelis vertimus į italų kalbą, per pastaruosius penkerius metus nebuvo aktyvios. Reikia tikėtis, kad jos grįš prie vertimo darbo.

Žiūrint į aptarto laikotarpio vertimų žanrus, išryškėja kitas skirtumas: trūksta latvių eseistikos ir mokslinės literatūros (šių sričių vertimų dar nėra buvę), taip pat nnyko poezija, nors anksčiau buvo išverstos kelios knygos.

Tam, kad būtų galima įvertinti pastarojo meto pokyčius, įdomu palyginti keturis vienas po kito einančius laikotarpius. 2 ir 3 lentelėse pateikiami duomenys apie vertimus iš lietuvių ir latvių kalbų (į lenteles neįtrauktos pavienės publikacijos internete ar žurnaluose):

2 lentelė. Lietuvių literatūros vertimai į italų kalbą, suskirstyti pagal žanrus ir laikotarpius 2005–2023 m.

	Romanai	Apsakymai, pasakos, novelės	Vaikų, jaunimo literatūra	Eseistika ir mokslinė literatūra	Poezija	Dramaturgija	Iš viso
2005–2008 m. ⁴⁶							9
2009–2013 m.	3	2	2	2	3	1	13
2014–2018 m.	1	2	0	4	6	1	14
2019–2023 m.	1	2	8	2	3	0	16
							52

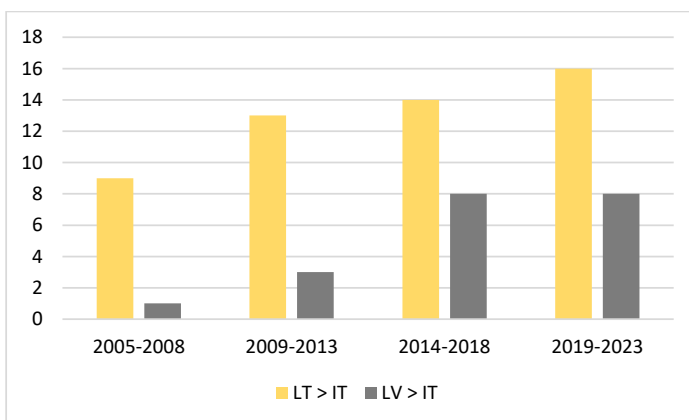
45 Skaičius neapibrėžtumą lemia tai, kad ne visada lengva nustatyti, ar vertėja/-as vertė tiesiogiai iš originalo kalbos. Mat ypač vaikų literatūros vertimuose pasitaiko atvejų, kai neilgą tekstą verčiama per tarpinę kalbą arba glaudžiai bendradarbiaujant su italų kalbos mokančia/u autore/iumi.

46 2005–2008 m. duomenys paimti iš Jonikaitės vertimų apžvalgos (Jonikaitė 2008), kurioje pateiktas tik bendras vertimų skaičius be papildomos informacijos apie išverstų kūrinių žanrą.

3 lentelė. Latvių literatūros vertimai į italų kalbą, suskirstyti pagal žanrus ir laikotarpius 2005–2023 m.

	Roma- nai	Apsakymai, pasakos, no- velės	Vaikų, jaunimo literatūra	Eseistika ir mokslinė literatūra	Poezija	Drama- turgija	Iš viso
2005–2008 m.	1	0	0	0	0	0	1
2009–2013 m.	0	2	0	0	1	0	3
2014–2018 m.	3	2	0	0	3	0	8
2019–2023 m.	2	3	3	0	0	0	8
							20

Šie skaičiai rodo, kad per pastaruosius 19 metų iš viso buvo išleistos 52 lietuviškos knygos (t. y. beveik 3 per metus) ir 20 latviškų knygų (t. y. maždaug 1 per metus). Didžiausia latvių literatūros vertimų dalis (16 knygų) pasirodė per pastarąjį dešimtmetį. Akivaizdu, kad tai – Carbonaro ir Pantaleo nuopelnis. Taip pat pabrėžtina, kad nuo 2005 m. lietuvių ir latvių literatūros vertimų į italų kalbą skaičius nuolat augo. Pastarasis penkmetis buvo toks pat produktyvus kaip ankstesnysis. Tiksliau, žiūrint į vertimus iš lietuvių kalbos, jis buvo net šiek tiek produktyvesnis (išversta 16 knygų). O iš latvių kalbos 2019–2022 m. bendras vertimų skaičius (8 knygos) pakartojė ankstesniojo 2014–2018 m. laikotarpio rezultata. Todėl galima teigti, kad šių vertimų leidyba pastaruoju metu nesikeitė (žr. 1 paveikslą). Kita vertus, matomi pokyčiai pagal žanrus. Tai akivaizdu vertimuose iš lietuvių kalbos – smarkiai augo vaikų literatūra ir nunyko dramaturgija (kuri, beje, niekada nebuvo labai puoselėjama vertime). O vertimuose iš latvių kalbos pirmą kartą pasirodė vaikų literatūra.

1 paveikslas. Knygų vertimų į italų kalbą (IT) iš lietuvių (LT) ir latvių (LV) kalbų skaičius pagal laikotarpius.

4. Išvados

Pasitelkta vertimų kiekybinė analizė leidžia išryškinti pastovų, kai kuriais atžvilgiais net didėjantį italų leidėjų susidomėjimą Lietuvos ir Latvijos literatūra (ir kultūra, istorija). Tai – teigiamas signalas, rodantis kultūrinių ryšių gyvybingumą. Lyginant su praeitu penkmečiu, bendras vertimų skaičius liko pastovus, o žiūrint į dar ankstesnius laikotarpius matyti, kad jų kiekis net augo. Kita vertus, matoma ir tai, kad latvių literatūra Italijoje verčiama palyginti mažai. Šioje srityje dirbantys vertėjai labai atsidadę, bet jų yra per mažai. Per aptartą laikotarpį vertėjų iš abiejų kalbų dar sumažėjo.

Kalbant apie žanrus, verta prisiminti tradicinę poezijos svarbą. Dauguma geriausių lietuvių poetų jau išversti į italų kalbą (plg. Dini 2007b: 2–5; Cerri 2018: 104–106). Tai – pats ryškiausias ir solidžiausias pasiekimas, nepaisant to, kad leidiniai neturėjo tokio tiražo ir viešumo, kokį garantuoja didžiosios leidyklos. Galima sakyti, kad dar prieš kelerius metus Italijos skaitytojai Lietuvą pažinojo daugiausia per jos poetus. Kita vertus, latvių poezija Italijoje beveik visiškai neversta, o pavienės, praitame amžiuje išėjusios antologijos dažnu atveju jau tapo retenybe (plg. Šmite 2023: 5-7, 14-16), todėl galima teigti, kad tokie svarbūs XX a. latvių poetai kaip Rainis, Aspazija, Aleksandrs Čaks, Eriks Ādamsons, Pēteris Ērmanis, Vizma Belševica ir daug kitų yra nežinomi.

Pastaruosiu metu pastebimi keli pagrindiniai pokyčiai. Įdomu tai, kad poezija nebėra dažniausiai verčiamas žanras, jos vietą užėmė proza. Ypač akivaizdus vaikų literatūros vertimų augimas. Anksčiau italų leidėjai mažai domėjosi šia literatūra (plg. Cerri 2018: 103–104), dabar matyti, kad jie vis dažniau atranda iliustruotas knygas iš Baltijos šalių. Tikėtina, kad prie to prisidėjo nuolatinis abiejų šalių dalyvavimas Bolonijos vaikų knygų mugėje, kur Italijos leidėjai galėjo įvertinti aukštą Lietuvos ir Latvijos leidinių meninę kokybę. Tuo pačiu metu augo domėjimasis istorinėmis temomis ir suaugusiųjų, ir jaunimo literatūroje.

Atsižvelgiant į romanus, vis dar trūksta didžiųjų XX a. klasikų, tokių kaip (apsiribojant lietuvių kūriniais) Vinco Mykolaičio-Putino *Altorių šešėly*, Balio Sruogos *Dievų miškas*, Antano Škėmos *Balta drobulė*, Ričardo Gavelio *Vilniaus pokeris*, Jurgio Kunčino *Tūla*. Be to, išėivijos literatūra yra apskritai neversta. Viena iš priežasčių – vertėjų darbo sąlygos: jie dažnai turi kitą, pagrindinį darbą, o vertimu užsiima tik kaip šalutine veikla, todėl kartais nenori imtis labai ilgo ir / ar sudėtingo vertimo, kuris gali užtrukti kelerius metus. Kita priežastis – sunkumai populiarinant ne dabartinių autorių kūrinius. Šiandien svarbus vaidmuo propaguojant verstinę literatūrą tenka literatūros agentams. Jų išradingumo dėka pastaraisiais metais išaugo Italijos leidėjų susidomėjimas. Tačiau akivaizdu, kad literatūros agentams aktualu populiarinti „savo“ autorius. Todėl daugiau dėmesio skiriama šiuolaikiniams autoriams ir premijomis ar apdovanojimais apdovanotiems kūrėjams.

Pastaraisiais metais pastebima ir kita teigiama tendencija. Anksčiau lietuvių ir latvių literatūros sklaida Italijoje užsiėmė tik kelios drąšios mažosios ir vidutinio dydžio leidy-

klos. Jų dėka šiandien į Baltijos šalių literatūros pasaulį jau pradeda žiūrėti ir didesnės leidyklos, galinčios užtikrinti kūrinių matomumą bei sužadinti plačiosios publikos smalsumą. Todėl būtų labai gaila, jei ateityje kylant paklausai, jai patenkinti nebūtų vertėjų.

Literatūra

- Bugiani, Piero. 2007. From Innocent III to Today – Italian Interest in the Baltic. *Journal of Baltic Studies* 38 (2). 255–262. DOI: 10.1080/01629770701345149.
- Būrė, Dainius. 2017. Italų kalbos istorija Vilniuje: svarbiausi faktai. *Hieronymus* 4. 25–29. [Žiūrėta 2023-12-13] <https://hieronymus.lt/wp-content/uploads/2020/11/04.pdf>.
- Carbonaro, Margherita. 2023. Chi potrebbe contare ogni stella? In *The Passenger – Paesi baltici*. Milano: Iperborea. 147–155.
- Cataluccio, Francesco M. 2022. *Non c'è nessuna Itaca. Viaggio in Lituania*. Roma: Humboldt books.
- Cerri, Adriano. 2013. Translating from Lithuanian into Italian: five years after Turin 2007. *Vertimo studijos* 6. 155–161. [Žiūrėta 2023-05-11] <https://www.journals.vu.lt/vertimo-studijos/article/view/10552>.
- Cerri, Adriano. 2018. Lietuvių literatūros vertimai į italų kalbą: dešimtmečio apžvalga (2008–2018). *Vertimo studijos* 11. 100–110. <https://doi.org/10.15388/VertStud.2018.7>
- Dini, Pietro U. 1999. Letterature baltiche in traduzione italiana. *Il traduttore nuovo* 50. 21–29.
- Dini, Pietro U. 2007a. *L'anello lituano. La Lituania vista dagli altri: viaggi, studi, parole*. Livorno / Vilnius: Books & Company / Lietuvių kalbos institutas.
- Dini, Pietro U. 2007b. *Letteratura lituana in traduzione italiana*. Vilnius: Books from Lithuania.
- Dini, Pietro U. ir Kloštoraitytė, Rasa. 2009. Italų literatūra Lietuvoje ir lietuvių literatūra Italijoje: vertimų bibliografija. *Vertimo studijos* 2. 185–194. [Žiūrėta 2023-05-11] <https://www.journals.vu.lt/vertimo-studijos/article/view/10612>.
- Dini, Pietro U. 2018. *L'anello baltico. Lituania, Lettonia, Estonia: un profilo storico-culturale*. Viterbo: Vocifuoriscena [1 leid. Genova: Marietti, 1991].
- Dini, Pietro U. 2021. Note sulla conoscenza della cultura lettone in Italia fra le due guerre. In *La cultura italiana nel Baltico orientale: storie, relazioni e approcci*. Parengė Rosario Napolitano ir Diego Ardoino. Novi Ligure (AL): Joker. 17–36.
- Griffante, Andrea. 2018. *Oriente baltico. Un secolo di sguardi italiani su Lituania, Lettonia ed Estonia*. Canterano (RM): Aracne. [= *Baltijos rytai. Italų žvilgsniai į Lietuvą, Latviją ir Estiją, 1918–2018*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2019].
- Gudelytė, Toma. 2020. Įdomiausi lietuvių literatūros kūrėjai Italijos kultūriniam lauke. [Žiūrėta 2023-01-31] *Itlietuviai.it*. <https://www.itlietuviai.it/idomiausi-lietuviu-literaturos-kurejai-italijos-kulturiniame-lauke/>.
- Gudelytė, Toma. 2023a. Tra fiaba e fumetto. La via baltica dell'editoria per l'infanzia. *Andersen* 399 (gennaio/febbraio 2023). 16–19.
- Gudelytė, Toma. 2023b. Lietuvių kūrėjai – žinomo italų žurnalo „Andersen“ dėmesio centre. *Itlietuviai.it*. <https://www.itlietuviai.it/lietuviu-kurejai-zinomo-italu-zurnalo-andersen-demesio-centre/> [Žiūrėta 2023-05-11].
- Jonikaitė, Aušrinė. 2008. Translations of Lithuanian Literature (2005–2008). *Lithuanian Literature Today*. Vilnius: Books From Lithuania. 57–63.

- Klioštoraitytė, Rasa. 2017. Žvilgsnis į italų literatūros vertimų Lietuvoje aruodus. *Hieronymus* 4. 7–22. [Žiūrėta 2023-12-13] <https://hieronymus.lt/wp-content/uploads/2020/11/04.pdf>.
- Mitrulevičiūtė, Daiva (par.). 2016. *Lietuva-Italija: šimtmečių ryšiai. Mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Nacionalinis Muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, Valdovų Rūmai.
- Napolitano, Rosario ir Ardoino, Diego (par.). 2020. *La cultura italiana nel Baltico orientale: storie, relazioni e approcci*. Novi Ligure (AL): Joker.
- Napolitano, Rosario ir Vitale, Alessandro. 2022. Le relazioni diplomatiche tra Italia e Lituania fra le due guerre mondiali. Dal riconoscimento *de jure* (1922) al Patto Ribbentrop-Molotov (1939). *Nuova storia contemporanea: quadrimestrale di studi storici e politici sull'età*, seconda serie 2. 171–196.
- Napolitano, Rosario. 2022. Fascist Soft Power Propaganda in the Baltic States during the Interwar Period: the Case of Latvia. *Journal of Baltic Studies* 54 (2). 243–259. <https://doi.org/10.1080/01629778.2022.2067577>.
- Perna, Valerio. 2001. *Italia e Lettonia. Storia diplomatica*. Milano: Luni [= *Italija un Latvija. Diplomātisko attiecību vēsture*. Rīga: Jumava. 2002].
- Perna, Valerio. 2010. *Relazioni tra Santa Sede e Repubbliche baltiche (1918-1940)*. Monsignor Zecchini diplomatico. Udine: Forum.
- Pociūtė, Dainora. 2008. *Maištininkų katedros. Ankstyvoji reformacija ir lietuvių-italų evangelikų ryšiai*. Vilnius: Versus aureus.
- Pociūtė, Dainora. 2018. «Fa una setta da sé»: Niccolò Buccella e la tradizione dell'antitrinitarismo veneto nell'esilio polacco-lituano. In *Eretici e dissidenti tra Europa occidentale e orientale (Secoli XVI-XVIII)*. Parengė Antonella Barzazi, Michela Catto ir Dainora Pociūtė. Padova: Padova University Press. 35–57.
- Pociūtė, Dainora. 2021. L'esilio come eutopia. Note sul consolidamento della prima comunità sociniana nei territori della Lituania-Polonia. In *Utopie e comunità religiose tra età moderna e contemporanea*. Parengė Guido Mongini. Alessandria: Edizioni dell'Orso. 25–54.
- Pociūtė, Dainora. 2022. *Niccolò Buccella: inkvizicijos kalinys, karaliaus medikas. Heterodoksija, medicina ir italų egzilis XVI a. antrojoje pusėje*. Vilnius: VU leidykla.
- Reali, Roberto. 2010. *L'Italia e i paesi baltici (1919-1924). I documenti d'archivio dello Stato Maggiore dell'Esercito*. Roma: Nuova Cultura.
- Šmite, Astra. 2003. Nota su Marta Rasupe e la letteratura lettone in Italia. *Res Balticae* 9. 221–226. [Žiūrėta 2023-05-11] <https://resbalticae.fileli.unipi.it/wp-content/uploads/2015/06/221-226.pdf>.
- Šmite, Astra. 2023. *Latviešu literatūras tulkojumi itāļu valodā // La Letteratura lettone in traduzione italiana*. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka.
- Vaišvilaitė, Irena. 2013. Le relazioni culturali tra Lituania e Italia. In *Quaderni del Premio Letterario Giuseppe Acerbi*. Parengė Simona Cappellari ir Giorgio Colombo. Mantova: Gilgamesh. 53–58.

Tinklalapiai

- Biblioteca Baltica*: <https://bibliotecabaltica.wordpress.com/> [Žiūrėta 2023-04-20].
- Letterature nordiche – letteratura lettone*: <http://www.letteraturenordiche.it/lettonia.htm> [Žiūrėta 2023-04-20].
- Letterature nordiche – letteratura lituana*: <http://www.letteraturenordiche.it/lituania.htm> [Žiūrėta 2023-04-20].
- Minilibri*: <https://vaikuzeme.lt/projektai/tiny-books/minilibri/> [Žiūrėta 2023-04-20].